ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τρίτο τμήμα)

της 7ης Οκτωβρίου 2010 *

Στην υπόθεση C-162/09,

με αντικείμενο αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 234 ΕΚ, που υπέβαλε το Court of Appeal (England & Wales) (Civil Division) (Ηνωμένο Βασίλειο) με απόφαση της 10ης Μαρτίου 2009, που περιήλθε στο Δικαστήριο στις 8 Μαΐου 2009, στο πλαίσιο της δίκης

Secretary of State for Work and Pensions

κατά

Taous Lassal,

παρισταμένου του:

The Child Poverty Action Group,

* Γλώσσα διαδικασίας: η αγγλική.

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τρίτο τμήμα),

συγκείμενο από τους K. Lenaerts, πρόεδρο τμήματος, R. Silva de Lapuerta (εισηγήτρια), Γ. Αρέστη, J. Malenovský και T. von Danwitz, δικαστές,

γενική εισαγγελέας: V. Trstenjak
γραμματέας: N. Nanchev, υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 17ης Μαρτίου 2010,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που κατέθεσαν:

— το The Child Poverty Action Group, εκπροσωπούμενο από τους S. Clarke, solicitor, R. Drabble, QC, και R. Turney, barrister,

— η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, εκπροσωπούμενη από τους L. Seeboruth και S. Ossowski, επικουρούμενους από τον D. Beard, barrister,

— η Βελγική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την L. Van den Broeck,

— η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από την D. Maidani και τον M. Wilderspin,

αφού άκουσε τη γενική εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις της κατά τη συνεδρίαση της 11ης Μαΐου 2010,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Η αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία της οδηγίας 2004/38/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 29ης Απριλίου 2004, σχετικά με το δικαίωμα των πολιτών της Ένωσης και των μελών των οικογενειών τους να κυκλοφορούν και να διαμένουν ελεύθερα στην επικράτεια των κρατών μελών, για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΟΚ) 1612/68 και την κατάργηση των οδηγιών 64/221/ΕΟΚ, 68/360/ΕΟΚ, 72/194/ΕΟΚ, 73/148/ΕΟΚ, 75/34/ΕΟΚ, 75/35/ΕΟΚ, 90/364/ΕΟΚ, 90/365/ΕΟΚ και 93/96/ΕΟΚ (ΕΕ L 158, σ. 77, και διορθωτικά ΕΕ 2004, L 229, σ. 35, ΕΕ 2005, L 197, σ. 34, και ΕΕ L 2007, L 204, σ. 28).

2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ της T. Lassal και του Secretary of State for Work and Pensions (Υπουργού Εργασίας και Συντάξεων, στο εξής: Secretary of State). Το Child Poverty Action Group (στο εξής: CPAG) είναι παρεμβαίνον στη διαφορά της κύριας δίκης, προς υποστήριξη της T. Lassal.

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης

3 Το άρθρο 45 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με τίτλο «Ελευθερία κυκλοφορίας και διαμονής», ορίζει τα εξής:

«1. Κάθε πολίτης της Ένωσης έχει δικαίωμα να κυκλοφορεί και να διαμένει ελεύθερα στο έδαφος των κρατών μελών.

2. Η ελευθερία κυκλοφορίας και διαμονής μπορεί να χορηγείται, σύμφωνα με τις Συνθήκες, στους υπηκόους των τρίτων χωρών που διαμένουν νομίμως στο έδαφος κράτους μέλους.»

4 Κατά την πρώτη έως τρίτη, καθώς και κατά τη δεκάτη εβδόμη έως δεκάτη ενάτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 2004/38:

«(1) Η ιθαγένεια της Ένωσης παρέχει σε κάθε πολίτη της Ένωσης το πρωτογενές και ατομικό δικαίωμα να κυκλοφορεί και να διαμένει ελεύθερα στην επικράτεια των κρατών μελών, με την επιφύλαξη των περιορισμών και των όρων που ορίζονται στη Συνθήκη και των μέτρων που θεσπίζονται για την εφαρμογή του εν λόγω δικαιώματος.

(2) Η ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων αποτελεί μία από τις θεμελιώδεις ελευθερίες της εσωτερικής αγοράς, η οποία περιλαμβάνει ένα χώρο χωρίς εσωτερικά σύνορα, μέσα στον οποίο εξασφαλίζεται η ελευθερία σύμφωνα με τις διατάξεις της Συνθήκης.

(3) Ιθαγένεια της Ένωσης θα πρέπει να είναι το θεμελιώδες καθεστώς των υπηκόων των κρατών μελών όταν ασκούν το δικαίωμά τους της ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής. Ωστόσο, είναι αναγκαίο να κωδικοποιηθούν και να επανεξετασθούν οι ισχύουσες κοινοτικές πράξεις που διέπουν χωριστά τους μισθωτούς, τους μη μισθωτούς, καθώς και τους φοιτητές και άλλα πρόσωπα άνευ επαγγέλματος, προκειμένου να απλοποιηθεί και να ενισχυθεί το δικαίωμα της ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής όλων των πολιτών της Ένωσης.

[…]

(17) Το δικαίωμα μόνιμης διαμονής για τους πολίτες της Ένωσης που έχουν επιλέξει να εγκατασταθούν μακροχρόνια στο κράτος μέλος υποδοχής ενισχύει τη συνείδηση της ιθαγένειας της Ένωσης και συμβάλλει καθοριστικά στην προαγωγή της κοινωνικής συνοχής, που αποτελεί έναν από τους θεμελιώδεις στόχους της Ένωσης. Για το λόγο αυτόν, ενδείκνυται να καθιερωθεί δικαίωμα μόνιμης διαμονής για όλους τους πολίτες της Ένωσης και τα μέλη των οικογενειών τους, που έχουν διαμείνει στο κράτος μέλος υποδοχής, τηρουμένων των όρων που ορίζονται στην παρούσα οδηγία, επί ένα συνεχές χρονικό διάστημα πέντε ετών και δεν έχει ληφθεί κατά αυτών μέτρο απέλασης.

(18) Το δικαίωμα μόνιμης διαμονής, άπαξ αποκτηθεί, δεν θα πρέπει να υπόκειται σε όρους, προκειμένου να αποτελεί ένα πραγματικό μέσο ενσωμάτωσης στην κοινωνία του κράτους μέλους υποδοχής στο οποίο διαμένει ο πολίτης της Ένωσης.

(19) Θα πρέπει, ωστόσο, να διατηρηθούν ορισμένα πλεονεκτήματα τα οποία αφορούν ειδικά τους πολίτες της Ένωσης που είναι μισθωτοί ή μη μισθωτοί και τα μέλη των οικογενειών τους, δεδομένου ότι αποτελούν κεκτημένα δικαιώματα, παραχωρηθέντα με τον κανονισμό (ΕΟΚ) 1251/70 της Επιτροπής, της 29ης Ιουνίου 1970, περί του δικαιώματος των εργαζομένων να παραμένουν στην επικράτεια κράτους μέλους μετά την άσκηση σ' αυτό ορισμένης εργασίας [(ΕΕ ειδ. έκδ. 05/001, σ. 64)] και με την οδηγία 75/34/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 17ης Δεκεμβρίου 1974, περί του δικαιώματος των υπηκόων ενός κράτους μέλους να παραμένουν στην επικράτεια άλλου κράτους μέλους μετά την άσκηση σε αυτό μη μισθωτής δραστηριότητας [(ΕΕ ειδ. έκδ. 06/001, σ. 191)].»

5 Το άρθρο 6 της οδηγίας 2004/38 ορίζει τα εξής:

«1. Οι πολίτες της Ένωσης έχουν δικαίωμα διαμονής στην επικράτεια άλλου κράτους μέλους για χρονικό διάστημα έως τρεις μήνες χωρίς κανένα όρο ή διατύπωση πέραν της απαίτησης κατοχής ισχύοντος δελτίου ταυτότητας ή διαβατηρίου.

2. Οι διατάξεις της παραγράφου 1 εφαρμόζονται και στα μέλη της οικογένειας που είναι κάτοχοι ισχύοντος διαβατηρίου, δεν είναι υπήκοοι κράτους μέλους και συνοδεύουν ή πηγαίνουν να συναντήσουν τον πολίτη της Ένωσης.»

6 Το άρθρο 7, παράγραφοι 1 έως 3, της οδηγίας 2004/38 ορίζει τα εξής:

«1. Όλοι οι πολίτες της Ένωσης έχουν δικαίωμα διαμονής στην επικράτεια άλλου κράτους μέλους για χρονικό διάστημα μεγαλύτερο των τριών μηνών, εφόσον:

α) είναι μισθωτοί ή μη μισθωτοί στο κράτος μέλος υποδοχής, ή

β) διαθέτουν επαρκείς πόρους για τον εαυτό τους και τα μέλη των οικογενειών τους, ούτως ώστε να μην επιβαρύνουν κατά τη διάρκεια της περιόδου παραμονής τους το σύστημα κοινωνικής πρόνοιας του κράτους μέλους υποδοχής, καθώς και πλήρη ασφαλιστική κάλυψη ασθενείας στο κράτος μέλος υποδοχής, ή

γ) — έχουν εγγραφεί σε ιδιωτικό ή δημόσιο ίδρυμα, εγκεκριμένο ή χρηματοδοτούμενο από το κράτος μέλος υποδοχής βάσει της νομοθεσίας ή της διοικητικής πρακτικής του, για να παρακολουθήσουν κατά κύριο λόγο σπουδές, συμπεριλαμβανομένων μαθημάτων επαγγελματικής κατάρτισης, και

— διαθέτουν πλήρη ασφαλιστική κάλυψη ασθενείας στο κράτος μέλος υποδοχής και βεβαιώνουν την αρμόδια εθνική αρχή, με δήλωση ή με ισοδύναμο μέσο της επιλογής τους, ότι διαθέτουν επαρκείς πόρους για τον εαυτό τους και τα μέλη της οικογένειάς τους, ούτως ώστε να μην επιβαρύνουν το σύστημα κοινωνικής πρόνοιας του κράτους μέλους υποδοχής κατά τη διάρκεια της παραμονής τους, ή

δ) είναι μέλη της οικογένειας τα οποία συνοδεύουν ή πηγαίνουν να συναντήσουν πολίτη της Ένωσης που πληροί τους όρους που αναφέρονται στα στοιχεία α΄, β΄ ή γ΄.

2. Το δικαίωμα διαμονής που προβλέπεται στην παράγραφο 1 εκτείνεται στα μέλη της οικογένειας τα οποία δεν είναι υπήκοοι κράτους μέλους, όταν συνοδεύουν ή πηγαίνουν να συναντήσουν, στο κράτος μέλος υποδοχής, τον πολίτη της Ένωσης και εφόσον ο εν λόγω πολίτης πληροί τους όρους που αναφέρονται στην παράγραφο 1, στοιχεία α΄, β΄ ή γ΄.

3. Για τους σκοπούς της παραγράφου 1, στοιχείο α΄, η ιδιότητα του μισθωτού ή του μη μισθωτού διατηρείται για τον πολίτη της Ένωσης που δεν είναι πλέον μισθωτός ή μη μισθωτός στις ακόλουθες περιπτώσεις:

[…]»

7 Στο κεφάλαιο IV, που είναι αφιερωμένο στο «Δικαίωμα μόνιμης διαμονής», το άρθρο 16 της οδηγίας 2004/38, με τίτλο «Γενικός κανόνας για τους πολίτες της Ένωσης και τα μέλη των οικογενειών τους», ορίζει τα εξής:

«1. Οι πολίτες της Ένωσης οι οποίοι έχουν διαμείνει νομίμως για συνεχές χρονικό διάστημα πέντε ετών στο κράτος μέλος υποδοχής έχουν δικαίωμα μόνιμης διαμονής στην επικράτειά του. Το δικαίωμα αυτό δεν υπόκειται στους όρους που προβλέπονται στο κεφάλαιο III.

2. Η παράγραφος 1 εφαρμόζεται και στα μέλη της οικογένειας που δεν είναι υπήκοοι κράτους μέλους και τα οποία έχουν διαμείνει νομίμως με τον πολίτη της Ένωσης στο κράτος μέλος υποδοχής για συνεχές χρονικό διάστημα πέντε ετών.

3. Το αδιάλειπτο της διαμονής δεν θίγεται από προσωρινές απουσίες που δεν υπερβαίνουν συνολικά τους έξι μήνες ετησίως ούτε από απουσίες μεγαλύτερης διάρκειας για την εκπλήρωση υποχρεωτικής στρατιωτικής θητείας ή από μία απουσία δώδεκα συναπτών μηνών κατ' ανώτατο όριο για σοβαρούς λόγους, ιδίως εγκυμοσύνη και μητρότητα, σοβαρή ασθένεια, σπουδές ή επαγγελματική κατάρτιση ή τοποθέτηση σε άλλο κράτος μέλος ή τρίτη χώρα.

4. Αφής στιγμής αποκτηθεί, απώλεια του δικαιώματος μόνιμης διαμονής επέρχεται μόνο σε περίπτωση απουσίας από το κράτος μέλος υποδοχής για χρονικό διάστημα που υπερβαίνει τα δύο συναπτά έτη.»

8 Κατά παρέκκλιση από το άρθρο 16 της οδηγίας 2004/38, το άρθρο 17 αυτής προβλέπει τη χορήγηση δικαιώματος μόνιμης διαμονής πριν από τη συμπλήρωση συνεχούς χρονικού διαστήματος πέντε ετών διαμονής στους εργαζομένους οι οποίοι έπαυσαν τη δραστηριότητά τους εντός του κράτους μέλους υποδοχής και στα μέλη της οικογένειάς τους.

9 Κατά το άρθρο 38 της οδηγίας 2004/38:

«1. Τα άρθρα 10 και 11 του κανονισμού (ΕΟΚ) 1612/68 καταργούνται από τις 30 Απριλίου 2006.

2. Οι οδηγίες 64/221/ΕΟΚ, 68/360/ΕΟΚ, 72/194/ΕΟΚ, 73/148/ΕΟΚ, 75/34/ΕΟΚ, 75/35/ΕΟΚ, 90/364/ΕΟΚ, 90/365/ΕΟΚ και 93/96/ΕΟΚ καταργούνται από τις 30 Απριλίου 2006.

3. Οι αναφορές που γίνονται στις καταργούμενες διατάξεις και οδηγίες θεωρούνται ως αναφορές στην παρούσα οδηγία.»

10 Κατά το άρθρο 40 της οδηγίας 2004/38, τα κράτη μέλη οφείλουν να μεταφέρουν την οδηγία αυτή στο εθνικό τους δίκαιο μέχρι τις 30 Απριλίου 2006.

Το εθνικό δίκαιο

Ο νόμος του 1992 περί εισφορών και παροχών κοινωνικής ασφαλίσεως και η (γενική) κανονιστική ρύθμιση του 1987 περί χορηγήσεως επιδόματος χαμηλού εισοδήματος

11 Ο νόμος του 1992 περί εισφορών και παροχών κοινωνικής ασφαλίσεως (Social Security Contributions and Benefits Act 1992) και η (γενική) κανονιστική ρύθμιση του 1987 περί χορηγήσεως επιδόματος χαμηλού εισοδήματος [Income Support (General) Regulations 1987] αποτελούν τη νομοθεσία που εφαρμόζεται στο επίδομα χαμηλού εισοδήματος (Income Support).

12 Το επίδομα χαμηλού εισοδήματος είναι παροχή που χορηγείται ανάλογα με τα εισοδήματα σε διάφορες κατηγορίες προσώπων. Αυτό εξαρτάται, μεταξύ άλλων, από την προϋπόθεση ότι τα εισοδήματα του ενδιαφερομένου προσώπου δεν υπερβαίνουν το «εφαρμοστέο ποσό», το οποίο μπορεί να καθοριστεί στο μηδέν, πράγμα το οποίο σημαίνει στην πράξη ότι, στην περίπτωση αυτή, καμία παροχή δεν χορηγείται.

13 Το εφαρμοστέο ποσό που καθορίζεται για «άτομο προερχόμενο από το εξωτερικό» είναι μηδενικό, αυτό δε το άτομο ορίζεται ως «ο ενδιαφερόμενος που δεν έχει τη συνήθη διαμονή του στο Ηνωμένο Βασίλειο, στις νήσους της Μάγχης, στη νήσο Μαν, ή στην Ιρλανδία». Για τους σκοπούς του επιδόματος χαμηλού εισοδήματος κανένας ενδιαφερόμενος δεν πρέπει να θεωρείται ότι έχει τη συνήθη διαμονή του στο Ηνωμένο Βασίλειο αν δεν έχει «δικαίωμα διαμονής».

14 Το «δικαίωμα διαμονής» για τους σκοπούς της επίμαχης παροχής δεν ορίζεται ρητώς.

15 Γίνεται πάντως γενικώς δεκτόν ότι το δικαίωμα μόνιμης διαμονής του άρθρου 16 της οδηγίας 2004/38 συνιστά δικαίωμα διαμονής για τους σκοπούς του επιδόματος χαμηλού εισοδήματος.

Η κανονιστική ρύθμιση του 2006 περί μεταναστεύσεως (Ευρωπαϊκός Οικονομικός Χώρος)

16 Η κανονιστική ρύθμιση του 2006 περί μεταναστεύσεως (Ευρωπαϊκός Οικονομικός Χώρος) [Immigration (European Economic Area) Regulations 2006, στο εξής: κανονιστική ρύθμιση του 2006] άρχισε να ισχύει στις 30 Απριλίου 2006 και αποσκοπεί στη θέση σε εφαρμογή, στο πλαίσιο του δικαίου του Ηνωμένου Βασιλείου, των διατάξεων της οδηγίας 2004/38.

17 Υπό τον τίτλο «Δικαίωμα μόνιμης διαμονής», το άρθρο 15 της κανονιστικής ρυθμίσεως του 2006 μεταφέρει στο εθνικό δίκαιο το άρθρο 16 της οδηγίας 2004/38.

Η διαφορά της κύριας δίκης και το προδικαστικό ερώτημα

18 Η T. Lassal, Γαλλίδα υπήκοος, εισήλθε στο Ηνωμένο Βασίλειο τον Ιανουάριο του 1999 σε αναζήτηση εργασίας. Από τον Σεπτέμβριο του 1999 έως τον Φεβρουάριο του 2005, ενώ διέμενε στο εν λόγω κράτος μέλος, η T. Lassal είτε εργαζόταν είτε ήταν σε αναζήτηση εργασίας. Κατά το αιτούν δικαστήριο, οι διάδικοι της κύριας δίκης δέχονται από κοινού ότι η T. Lassal είχε την ιδιότητα του «εργαζομένου» υπό την έννοια του δικαίου της Ένωσης από τον Ιανουάριο του 1999 έως τον Φεβρουάριο του 2005.

19 Τον Φεβρουάριο του 2005, η T. Lassal εγκατέλειψε το Ηνωμένο Βασίλειο για να επισκεφθεί τη μητέρα της στη Γαλλία, όπου παρέμεινε για δέκα μήνες. Τον Δεκέμβριο του 2005 επέστρεψε στο Ηνωμένο Βασίλειο όπου αυτή αναζήτησε εργασία. Από τον Ιανουάριο έως τον Νοέμβριο του 2006, αυτή ελάμβανε επίδομα ανεργίας. Τον Νοέμβριο του 2006 ζήτησε να λάβει επίδομα χαμηλού εισοδήματος επικαλούμενη την εγκυμοσύνη της. Η αίτησή της απορρίφθηκε με την αιτιολογία ότι αυτή δεν είχε δικαίωμα να διαμένει στο Ηνωμένο Βασίλειο.

20 Η T. Lassal άσκησε προσφυγή κατά της απορρίψεως της αιτήσεώς της ενώπιον του Appeal Tribunal. Στις 3 Σεπτεμβρίου 2007, το δικαστήριο αυτό δέχθηκε την εν λόγω προσφυγή με την αιτιολογία ότι η ενδιαφερομένη είχε δικαίωμα μόνιμης διαμονής στο Ηνωμένο Βασίλειο δυνάμει του άρθρου 15 της κανονιστικής ρυθμίσεως του 2006.

21 Ο Secretary of State προσέβαλε την απόφαση του Appeal Tribunal, αρχικά, ενώπιον του Social Security Commissioner, κατόπιν δε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου.

22 Στο πλαίσιο αυτό, το Court of Appeal (England & Wales) (Civil Division) αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

«Σε περίπτωση κατά την οποία ένας πολίτης της Ευρωπαϊκής Ένωσης μετέβη στο Ηνωμένο Βασίλειο τον Σεπτέμβριο του 1999 ως εργαζόμενος και παρέμεινε εκεί ως εργαζόμενος μέχρι τον Φεβρουάριο του 2005· στη συνέχεια, ο εν λόγω πολίτης εγκατέλειψε το Ηνωμένο Βασίλειο και επέστρεψε στο κράτος μέλος του οποίου έχει την ιθαγένεια για περίοδο δέκα μηνών και ο πολίτης αυτός επέστρεψε στο Ηνωμένο Βασίλειο τον Δεκέμβριο του 2005 και διέμεινε εκεί συνεχώς μέχρι τον Νοέμβριο του 2006, οπότε και υπέβαλε αίτηση χορηγήσεως επιδόματος χαμηλού εισοδήματος, έχει την έννοια το άρθρο 16, παράγραφος 1, της οδηγίας 2004/38 […] ότι ο ως άνω πολίτης της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχει δικαίωμα μόνιμης διαμονής λόγω του ότι διέμενε

νομίμως στη χώρα, σύμφωνα με το προϊσχύσαν κοινοτικό δίκαιο που παρείχε δικαίωμα διαμονής στους εργαζομένους, για μια συνεχή περίοδο πέντε ετών, η οποία έληξε πριν από τις 30 Απριλίου 2006 (ημερομηνία μέχρι την οποία τα κράτη μέλη όφειλαν να έχουν μεταφέρει την οδηγία στην εθνική έννομη τάξη);»

Επί του προδικαστικού ερωτήματος

23 Επειδή το υποβληθέν ερώτημα βασίζεται σε ορισμένες πραγματικές προϋποθέσεις, αυτό πρέπει να χωριστεί σε δύο μέρη για να μπορέσει το Δικαστήριο να απαντήσει καταλλήλως.

24 Πρώτον, το αιτούν δικαστήριο ερωτά, κατ' ουσίαν, αν, για την απόκτηση του δικαιώματος μόνιμης διαμονής που προβλέπει το άρθρο 16 της οδηγίας 2004/38, πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι περίοδοι συνεχούς διαμονής πέντε ετών που συμπληρώθηκαν πριν από την ημερομηνία μεταφοράς της τελευταίας, ήτοι την 30ή Απριλίου 2006, σύμφωνα με τις ισχύουσες πριν από την ημερομηνία αυτή νομοθετικές διατάξεις της Ένωσης.

25 Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο πρώτο σκέλος του ερωτήματος, το αιτούν δικαστήριο ερωτά, δεύτερον, αν προσωρινές απουσίες πριν από τις 30 Απριλίου 2006 και μετά από συνεχή νόμιμη διαμονή πέντε ετών μπορούν να επηρεάσουν την απόκτηση εκ μέρους ενός πολίτη της Ένωσης, όπως είναι η T. Lassal, δικαιώματος μόνιμης διαμονής υπό την έννοια του άρθρου 16, παράγραφος 1, της οδηγίας 2004/38.

Ως προς τη λήψη υπόψη των χρονικών περιόδων, οι οποίες συμπληρώθηκαν πριν από την ημερομηνία μεταφοράς της οδηγίας 2004/38 σύμφωνα με ισχύουσες πριν από την ημερομηνία αυτή νομοθετικές διατάξεις της Ένωσης, για την απόκτηση του δικαιώματος μόνιμης διαμονής που προβλέπει το άρθρο 16 της εν λόγω οδηγίας.

Παρατηρήσεις που κατατέθηκαν στο Δικαστήριο

26 Μεταξύ των ενδιαφερομένων που κατέθεσαν γραπτές παρατηρήσεις σύμφωνα με το άρθρο 23 του Οργανισμού του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, δύο θέσεις αρχής μπορούν να διακριθούν.

27 Αφενός, η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου και η Βελγική Κυβέρνηση υποστηρίζουν ότι πρέπει να λαμβάνονται υπόψη μόνον οι περίοδοι διαμονής που είτε συμπληρώθηκαν στις 30 Απριλίου 2006 ή μετά από την ημερομηνία αυτή είτε άρχισαν μετά τις 30 Απριλίου 2006. Προς στήριξη αυτής της ερμηνείας, η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου στηρίζεται, κατ' ουσίαν, στη μνεία «τηρουμένων των όρων που ορίζονται στην παρούσα οδηγία», που περιλαμβάνεται στη δεκάτη εβδόμη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 2004/38, και στις προπαρασκευαστικές εργασίες αυτής, ενώ η Βελγική Κυβέρνηση στηρίζεται κυρίως στην απουσία αναδρομικού αποτελέσματος του άρθρου 16 της οδηγίας αυτής και στην αρχή της ασφάλειας δικαίου.

28 Αφετέρου, το CPAG και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θεωρούν ότι, ακόμη και αν το δικαίωμα μόνιμης διαμονής αποκτήθηκε μόνον από τις 30 Απριλίου 2006 και μετά, οι χρονικές περίοδοι συνεχούς διαμονής πέντε ετών που συμπληρώθηκαν σύμφωνα με τις ισχύουσες πριν από την οδηγία 2004/38 νομοθετικές διατάξεις της Ένωσης και που συμπληρώθηκαν πριν από την ημερομηνία αυτή, πρέπει να λαμβάνονται υπόψη για τους σκοπούς του άρθρου 16 της εν λόγω οδηγίας. Τόσον το CPAG όσο και η Επιτροπή βασίζονται κυρίως στον σκοπό και τη ratio legis της εν λόγω οδηγίας, που επιβάλλουν την πλήρη εφαρμογή του εν λόγω άρθρου 16 σ' αυτές τις περιόδους διαμονής.

Απάντηση του Δικαστηρίου

29 Προκαταρκτικώς, πρέπει να παρατηρηθεί ότι η ιθαγένεια της Ένωσης παρέχει σε κάθε πολίτη της Ένωσης το πρωτογενές και ατομικό δικαίωμα να κυκλοφορεί και να διαμένει ελεύθερα στην επικράτεια των κρατών μελών, με την επιφύλαξη των περιορισμών και των όρων που ορίζονται στη Συνθήκη για τη ΛΕΕ και των μέτρων που θεσπίζονται για την εφαρμογή του εν λόγω δικαιώματος, δεδομένου εξάλλου ότι η ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων αποτελεί μία από τις θεμελιώδεις ελευθερίες της εσωτερικής αγοράς, επιβεβαιωθείσα επιπλέον με το άρθρο 45 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

30 Ως προς την οδηγία 2004/38, το Δικαστήριο είχε ήδη την ευκαιρία να διαπιστώσει ότι η οδηγία αυτή αποσκοπεί στη διευκόλυνση της ασκήσεως του πρωτογενούς και ατομικού δικαιώματος της ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής στο έδαφος των κρατών μελών, το οποίο παρέχεται απευθείας στους πολίτες της Ένωσης από τη Συνθήκη και ότι αυτή έχει κυρίως ως σκοπό να ενισχύσει το εν λόγω δικαίωμα, οπότε οι εν λόγω πολίτες δεν μπορούν να αντλούν λιγότερα δικαιώματα από την οδηγία αυτή απ' ό,τι από τις πράξεις του παραγώγου δικαίου που αυτή τροποποιεί ή καταργεί (βλ. απόφαση της 25ης Ιουλίου 2008, C-127/08, Metock κ.λπ., Συλλογή 2008, σ. I-6241, σκέψεις 82 και 59).

31 Το Δικαστήριο έχει επίσης παρατηρήσει ότι, λαμβανομένων υπόψη του πλαισίου και των σκοπών που επιδιώκει η οδηγία 2004/38, οι διατάξεις της δεν πρέπει να ερμηνεύονται περιοριστικά και, εν πάση περιπτώσει, κατά τρόπο που να τις καθιστά άνευ πρακτικής αποτελεσματικότητας (βλ. απόφαση Metock κ.λπ., προπαρατεθείσα, σκέψη 84).

32 Όπως αναφέρει η δεκάτη εβδόμη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 2004/38, το δικαίωμα μόνιμης διαμονής αποτελεί καθοριστικό στοιχείο για την προαγωγή της κοινωνικής συνοχής και προβλέφθηκε από την εν λόγω οδηγία για να ενισχύει τη συνείδηση της ιθαγενείας της Ένωσης.

33 Ασφαλώς δεν αμφισβητείται ότι η απόκτηση δικαιώματος μόνιμης διαμονής λόγω νόμιμης διαμονής για συνεχή περίοδο πέντε ετών στο έδαφος του κράτους μέλους υποδοχής, που προβλέπει το άρθρο 16, παράγραφος 1, της οδηγίας 2004/38, δεν περιλαμβανόταν στις ισχύουσες πριν από την οδηγία αυτή νομοθετικές διατάξεις της Ένωσης, θεσπισθείσες για την εφαρμογή του άρθρου 18 ΕΚ.

34 Πάντως, αυτή η διαπίστωση δεν μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα να λαμβάνονται υπόψη για την απόκτηση του δικαιώματος μόνιμης διαμονής κατά το άρθρο 16 της οδηγίας 2004/38 μόνον οι χρονικές περίοδοι συνεχούς νόμιμης διαμονής πέντε ετών που είτε συμπληρώθηκαν στις 30 Απριλίου 2006 ή μετά από την ημερομηνία αυτή είτε άρχισαν μετά τις 30 Απριλίου 2006.

35 Πράγματι, πρώτον, η ερμηνεία κατά την οποία πρέπει να λαμβάνονται υπόψη για την απόκτηση του εν λόγω δικαιώματος μόνιμης διαμονής μόνον οι χρονικές περίοδοι συνεχούς νόμιμης διαμονής πέντε ετών που άρχισαν μετά από τις 30 Απριλίου 2006 καταλήγει στο γεγονός ότι αυτό το δικαίωμα θα μπορούσε να χορηγηθεί μόνον από τις 30 Απριλίου 2011 και μετά. Αυτή η ερμηνεία θα καθιστούσε άνευ αποτελέσματος για την απόκτηση δικαιώματος μόνιμης διαμονής τις διαμονές τις οποίες πραγματοποίησαν οι πολίτες της Ένωσης σύμφωνα με τις ισχύουσες πριν από τις 30 Απριλίου 2006 νομοθετικές διατάξεις της Ένωσης. Πρέπει να τονιστεί συναφώς, ότι το πριν από την έκδοση της οδηγίας 2004/38 δίκαιο της Ένωσης προέβλεπε ήδη, σε ορισμένες συγκεκριμένες περιπτώσεις, δικαίωμα μόνιμης διαμονής, το οποίο εξάλλου περιελήφθη στο άρθρο 17 της οδηγίας αυτής.

36 Εντούτοις, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι αυτό το αποτέλεσμα είναι αντίθετο προς τον αναφερθέντα στις σκέψεις 30 έως 32 της παρούσας αποφάσεως σκοπό της οδηγίας 2004/38 την οποία καθιστά άνευ πρακτικής αποτελεσματικότητας.

37 Δεύτερον, η ερμηνεία κατά την οποία πρέπει να λαμβάνονται υπόψη για την απόκτηση του δικαιώματος μόνιμης διαμονής κατά το άρθρο 16 της οδηγίας 2004/38 μόνον οι περίοδοι συνεχούς νόμιμης διαμονής πέντε ετών, που συμπληρώθηκαν στις

30 Απριλίου 2006 ή μετά από την ημερομηνία αυτή, είναι επίσης αντίθετη προς τον σκοπό και την πρακτική αποτελεσματικότητα της εν λόγω οδηγίας. Πράγματι, ο νομοθέτης της Ένωσης εξάρτησε την απόκτηση δικαιώματος μόνιμης διαμονής κατά το άρθρο 16, παράγραφος 1, της οδηγίας 2004/38 από την ενσωμάτωση του πολίτη της Ένωσης στο κράτος μέλος υποδοχής. Όμως, όπως παρατήρησε η γενική εισαγγελέας στο σημείο 80 των προτάσεών της, θα ήταν ασυμβίβαστο με την ιδέα της ενσωματώσεως στην οποία στηρίζεται το άρθρο 16 της εν λόγω οδηγίας ο απαιτούμενος βαθμός ενσωμάτωσης στο κράτος μέλος υποδοχής να εξαρτάται από το αν η συνεχής πενταετής διαμονή συμπληρώθηκε πριν από τις 30 Απριλίου 2006 ή μετά από την ημερομηνία αυτή.

38 Εξάλλου, πρέπει να παρατηρηθεί ότι, στο μέτρο που το δικαίωμα μόνιμης διαμονής κατά το άρθρο 16 της οδηγίας 2004/38 θα μπορούσε να αποκτηθεί μόνον από τις 30 Απριλίου 2006, η λήψη υπόψη των περιόδων διαμονής που συμπληρώθηκαν πριν από την ημερομηνία αυτή δεν έχει ως συνέπεια να προσδοθεί αναδρομικό αποτέλεσμα στο άρθρο 16 της οδηγίας 2004/38, αλλά την εξασφάλιση ενεστώτος αποτελέσματος σε καταστάσεις οι οποίες δημιουργήθηκαν πριν από την ημερομηνία μεταφοράς της εν λόγω οδηγίας.

39 Πρέπει να υπομνηστεί ως προς το σημείο αυτό ότι οι διατάξεις περί ιθαγενείας της Ένωσης έχουν εφαρμογή από της ενάρξεως ισχύος τους και, συνεπώς, πρέπει να θεωρηθεί ότι πρέπει να έχουν εφαρμογή επί των ενεστώτων αποτελεσμάτων καταστάσεων που δημιουργήθηκαν προηγουμένως (βλ., απόφαση της 11ης Ιουλίου 2002, C-224/98, D'Hoop, Συλλογή 2002, σ. I-6191, σκέψη 25 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

40 Συνεπώς, για την απόκτηση του δικαιώματος μόνιμης διαμονής κατά το άρθρο 16 της οδηγίας 2004/38, οι περίοδοι συνεχούς πενταετούς διαμονής, οι οποίες συμπληρώθηκαν πριν από την ημερομηνία μεταφοράς της εν λόγω οδηγίας, ήτοι την 30ή Απριλίου 2006, σύμφωνα με τις ισχύουσες πριν από την ημερομηνία αυτή νομοθετικές διατάξεις της Ένωσης, πρέπει να λαμβάνονται υπόψη.

Επί της επιπτώσεως των προσωρινών απουσιών, διάρκειας μικρότερης των δύο συνεχών ετών, που πραγματοποιήθηκαν πριν από τις 30 Απριλίου 2006 και μετά από συνεχή νόμιμη διαμονή πέντε ετών, στο δικαίωμα μόνιμης διαμονής δυνάμει του άρθρου 16, παράγραφος 1, της οδηγίας 2004/38

Παρατηρήσεις που κατατέθηκαν στο Δικαστήριο

41 Όπως προκύπτει από τις σκέψεις 27 και 28 της παρούσας αποφάσεως, η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου φρονεί ότι το άρθρο 16 της οδηγίας 2004/38, περιλαμβανομένων των σχετικών με τις προσωρινές απουσίες κανόνων που αυτό περιέχει, δεν πρέπει να εφαρμόζεται στις περιόδους συνεχούς διαμονής που συμπληρώθηκαν πριν από τις 30 Απριλίου 2006.

42 Αντιθέτως, το CPAG και η Επιτροπή προτείνουν την πλήρη εφαρμογή του εν λόγω άρθρου σε περιόδους αυτού του είδους.

Απάντηση του Δικαστηρίου

43 Προκαταρκτικώς, πρέπει να παρατηρηθεί ότι η απόκτηση του δικαιώματος μόνιμης διαμονής που προβλέπει το άρθρο 16 της οδηγίας 2004/38 απαιτεί νόμιμη διαμονή για συνεχή πενταετή περίοδο στο έδαφος του κράτους μέλους υποδοχής.

44 Στο πλαίσιο της διαφοράς της κύριας δίκης δεν αμφισβητείται ότι η T. Lassal διέμεινε νομίμως για συνεχή περίοδο άνω των πέντε ετών στο κράτος μέλος υποδοχής.

Πάντως, αυτή απουσίασε για δέκα μήνες από το εν λόγω κράτος μέλος μετά από συνεχή νόμιμη διαμονή άνω των πέντε ετών και πριν από την ημερομηνία μεταφοράς της οδηγίας 2004/38, την 30ή Απριλίου 2006. Κατ' ουσίαν, με το υποβληθέν από το αιτούν δικαστήριο ερώτημα ζητείται να διευκρινιστεί αν απουσία πριν από τις 30 Απριλίου 2006 και μετά από συνεχή νόμιμη διαμονή πέντε ετών στο κράτος μέλος υποδοχής εμποδίζει πολίτη της Ένωσης να επικαλείται δικαίωμα μόνιμης διαμονής δυνάμει του άρθρου 16, παράγραφος 1, της οδηγίας 2004/38.

45 Ως προς το σημείο αυτό, σε περίπτωση όπως αυτή της υποθέσεως της κύριας δίκης κατά την οποία δεν αμφισβητείται το αδιάλειπτο της νόμιμης διαμονής διαρκείας τουλάχιστον πέντε ετών υπό την έννοια του άρθρου 16, παράγραφος 1, της οδηγίας 2004/38, η ερμηνεία του άρθρου 16, παράγραφος 3, της εν λόγω οδηγίας στερείται λυσιτελείας. Πράγματι, η τελευταία διάταξη καθορίζει επακριβώς τις προσωρινές απουσίες που μπορούν να επέλθουν κατά τη διάρκεια της πενταετούς περιόδου διαμονής που προβλέπει το εν λόγω άρθρο 16, παράγραφος 1, χωρίς εντούτοις να θίξουν το αδιάλειπτο της επίμαχης περιόδου διαμονής και, συνεπώς, τον χαρακτηρισμό της ως συνεχούς περιόδου. Εξάλλου, δεν αμφισβητείται εν πάση περιπτώσει, ότι οι προσωρινές απουσίες της T. Lassal δεν εμπίπτουν σε καμία από τις κατηγορίες που προβλέπει η εν λόγω διάταξη.

46 Αντιθέτως, το άρθρο 16, παράγραφος 4, της οδηγίας 2004/38 αφορά την περίπτωση της απωλείας δικαιώματος μονίμου διαμονής. Συναφώς, η εν λόγω διάταξη αναφέρει ότι το δικαίωμα μόνιμης διαμονής απόλλυται μόνο σε περίπτωση απουσίας από το κράτος μέλος υποδοχής για χρονικό διάστημα που υπερβαίνει τα δύο συναπτά έτη.

47 Ως προς την εφαρμογή του άρθρου 16, παράγραφος 4, της οδηγίας 2004/38 στις προσωρινές απουσίες που επήλθαν πριν από τις 30 Απριλίου 2006, η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου και η Βελγική Κυβέρνηση υποστηρίζουν ότι οι προσωρινές απουσίες από το κράτος μέλος υποδοχής των πολιτών της Ένωσης που έχουν συμπληρώσει συνεχή νόμιμη διαμονή πέντε ετών πριν από τις 30 Απριλίου 2006, μικρότερης διάρκειας δύο συναπτών ετών, που δεν αναφέρονται στο άρθρο 16, παράγραφος 3, της εν λόγω οδηγίας και οι οποίες πραγματοποιήθηκαν πριν από την ημερομηνία αυτή, εμποδίζουν την απόκτηση εκ μέρους των πολιτών αυτών του δικαιώματος μόνιμης διαμονής που προβλέπεται από το άρθρο αυτό, δεδομένου ότι,

στο μέτρο που οι προσωρινές αυτές απουσίες είναι προγενέστερες της αποκτήσεως του εν λόγω δικαιώματος μόνιμης διαμονής, οι εν λόγω πολίτες δεν μπορούν να τύχουν της εφαρμογής των διατάξεων του άρθρου 16, παράγραφος 4, της εν λόγω οδηγίας και, συνεπώς, η χρονική περίοδος της διαμονής τους δεν θα εμφανίζει χαρακτήρα αδιαλείπτου και θα πρέπει επομένως να θεωρηθεί ως διακοπείσα.

48 Συναφώς, είναι ασφαλώς ορθόν ότι, στο μέτρο που το δικαίωμα μόνιμης διαμονής που προβλέπει το άρθρο 16 της οδηγίας 2004/38 μπορούσε να αποκτηθεί μόνον από τις 30 Απριλίου 2006, όπως υπομνήσθηκε στη σκέψη 38 της παρούσας αποφάσεως, δεν προκύπτει σαφώς από το εν λόγω άρθρο 16, παράγραφος 4, ότι οι πολίτες της Ένωσης που έχουν διαμείνει νομίμως στο έδαφος του κράτους μέλους υποδοχής για συνεχή περίοδο πέντε ετών, συμπληρωθείσα πριν από την ημερομηνία αυτή, μπορούν να επωφεληθούν από τον δεσμό τους με το κράτος μέλος υποδοχής, ώστε οι προσωρινές απουσίες τους, διάρκειας μικρότερης δύο συναπτών ετών, πριν από τις 30 Απριλίου 2006, να μην εμποδίσουν την εκ μέρους τους απόκτηση του εν λόγω δικαιώματος μόνιμης διαμονής.

49 Πάντως, πρέπει να υπομνησθεί ότι, για την ερμηνεία διατάξεως του κοινοτικού δικαίου, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη όχι μόνον το γράμμα της, αλλά και τα συμφραζόμενά της και οι σκοποί που επιδιώκονται με τη ρύθμιση της οποίας αποτελεί μέρος (βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 19ης Σεπτεμβρίου 2000, C-156/98, Γερμανία κατά Επιτροπής, Συλλογή 2000, σ. I-6857, σκέψη 50· της 7ης Δεκεμβρίου 2006, C-306/05, SGAE, Συλλογή 2006, σ. I-11519, σκέψη 34, καθώς και της 19ης Νοεμβρίου 2009, C-402/07 και C-432/07, Sturgeon κ.λπ., Συλλογή 2009, σ. I-10923, σκέψη 41).

50 Κατά την έννοια αυτή, το διατακτικό μιας κοινοτικής πράξεως συνδέεται άρρηκτα με την αιτιολογία της και πρέπει να ερμηνεύεται, αν παρίσταται ανάγκη, λαμβανομένων υπόψη των αιτιολογικών σκέψεων που οδήγησαν στην έκδοσή της (αποφάσεις της 29ης Απριλίου 2004, C-298/00 P, Ιταλία κατά Επιτροπής, Συλλογή 2004, σ. I-4087, σκέψη 97 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία, καθώς και Sturgeon κ.λπ., προπαρατεθείσα, σκέψη 42).

51 Ομοίως, το Δικαστήριο έκρινε ότι οσάκις διάταξη του δικαίου της Ένωσης επιδέχεται πλείονες ερμηνείες, πρέπει να προτιμάται η ερμηνεία η οποία διασφαλίζει την πρακτική της αποτελεσματικότητα (βλ. απόφαση Sturgeon κ.λπ., προπαρατεθείσα, σκέψη 47 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

52 Όπως όμως, διαπιστώνεται ερμηνεία όπως αυτή της Κυβερνήσεως του Ηνωμένου Βασιλείου και της Βελγικής Κυβερνήσεως θα ήταν αντίθετη προς την πρακτική αποτελεσματικότητα και τον σκοπό της οδηγίας 2004/38, καθώς και προς τη γενική οικονομία και το πνεύμα του άρθρου 16 αυτής.

53 Πράγματι, πρώτον, τόσον οι σκοποί και η οικονομία της οδηγίας 2004/38, που εκτέθηκαν στις σκέψεις 30 και 31 της παρούσας αποφάσεως, δηλαδή η διευκόλυνση της ασκήσεως του θεμελιώδους δικαιώματος της ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής στο έδαφος των κρατών μελών καθώς και η ενίσχυση του θεμελιώδους αυτού δικαιώματος, όσο και, πιο συγκεκριμένα, εκείνοι του άρθρου 16 της οδηγίας αυτής, που εκτέθηκαν στη σκέψη 32 της παρούσας αποφάσεως, δηλαδή η προαγωγή της κοινωνικής συνοχής και η ενίσχυση της συνειδήσεως της ιθαγενείας της Ένωσης μέσω του δικαιώματος μόνιμης διαμονής, θα διακυβεύονταν σοβαρώς αν το εν λόγω δικαίωμα διαμονής δεν εχορηγείτο σε πολίτες της Ένωσης που διέμειναν νομίμως στο έδαφος του κράτους μέλους υποδοχής για συνεχή περίοδο πέντε ετών συμπληρωθείσα πριν από τις 30 Απριλίου 2006, με τη μόνη αιτιολογία ότι προσωρινές απουσίες, διάρκειας μικρότερης των δύο συναπτών ετών, επήλθαν μετά από την εν λόγω περίοδο αλλά πριν από την αναφερθείσα ημερομηνία.

54 Δεύτερον, η όλη οικονομία και το πνεύμα του άρθρου 16 της οδηγίας 2004/38 επιβάλλουν επίσης την εφαρμογή της παραγράφου 4 του εν λόγω άρθρου στις προσωρινές απουσίες πριν από τις 30 Απριλίου 2006, οι οποίες επήλθαν ενώ υπήρχαν συνεχείς νόμιμες διαμονές πέντε ετών, συμπληρωθείσες πριν από την ημερομηνία αυτή.

55 Συναφώς, πρέπει να υπομνηστεί ότι το άρθρο 16, παράγραφος 4, της οδηγίας 2004/38 αφορά την απώλεια του δικαιώματος μόνιμης διαμονής λόγω απουσιών μεγαλύτερης

διάρκειας των δύο συναπτών ετών από το κράτος μέλος υποδοχής. Σύμφωνα με τις προπαρασκευαστικές εργασίες της οδηγίας 2004/38, αυτό το μέτρο δικαιολογείται από το γεγονός ότι, μετά από μια τέτοια απουσία, ο δεσμός με το κράτος μέλος υποδοχής έχει χαλαρώσει [βλ. αιτιολογική έκθεση της κοινής θέσεως (ΕΚ) 6/2004, καθορισθείσα από το Συμβούλιο στις 5 Δεκεμβρίου 2003 ενόψει της εκδόσεως της οδηγίας 2004/38 (ΕΕ 2004, C 54, Ε, σ. 12), όσον αφορά το άρθρο 16 της τελευταίας].

56 Το άρθρο 16, παράγραφος 4, της οδηγίας 2004/38 εφαρμόζεται ανεξαρτήτως του αν πρόκειται για περιόδους διαμονής συμπληρωθείσες πριν ή μετά από τις 30 Απριλίου 2006. Πράγματι, στο μέτρο που οι περίοδοι διαμονής πέντε ετών που συμπληρώθηκαν πριν από τις 30 Απριλίου 2006 πρέπει να λαμβάνονται υπόψη για την απόκτηση του δικαιώματος μόνιμης διαμονής που προβλέπει το άρθρο 16, παράγραφος 1, της οδηγίας 2004/38, όπως προκύπτει και από την πραγματοποιηθείσα στις σκέψεις 29 έως 40 της παρούσας αποφάσεως εξέταση, το εν λόγω άρθρο 16, παράγραφος 4, πρέπει υποχρεωτικά να έχει εφαρμογή στις εν λόγω περιόδους. Διαφορετικά, τα κράτη μέλη θα ήταν υποχρεωμένα να χορηγούν, δυνάμει του εν λόγω άρθρου 16, αυτό το δικαίωμα μόνιμης διαμονής ακόμη και σε περίπτωση σημαντικών απουσιών που θέτουν υπό αμφισβήτηση τον δεσμό μεταξύ του ενδιαφερομένου προσώπου και του κράτους μέλους υποδοχής.

57 Συνεπώς, το άρθρο 16, παράγραφος 4, της οδηγίας 2004/38 εφαρμόζεται σε περιόδους συνεχούς νόμιμης διαμονής πέντε ετών, που συμπληρώθηκαν πριν από τις 30 Απριλίου 2006, αυτή δε η εφαρμογή συνεπάγεται μεταξύ άλλων ότι οι μικρότερες των δύο συναπτών ετών απουσίες από το κράτος μέλος υποδοχής, επελθούσες μετά από τις περιόδους αυτές αλλά πριν από την αναφερθείσα ημερομηνία, δεν μπορούν να επηρεάσουν τον δεσμό ενσωματώσεως του ενδιαφερομένου πολίτη της Ένωσης.

58 Κατά συνέπεια, οι μικρότερες των δύο συναπτών ετών απουσίες από το κράτος μέλος υποδοχής, επελθούσες πριν από τις 30 Απριλίου 2006 και μετά από συνεχή νόμιμη διαμονή πέντε ετών, συμπληρωθείσα πριν από την εν λόγω ημερομηνία, δεν μπορούν να θίξουν την απόκτηση του δικαιώματος μόνιμης διαμονής δυνάμει του άρθρου 16, παράγραφος 1 της οδηγίας 2004/38.

59 Κατόπιν των προεκτεθέντων, στο υποβληθέν ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 16, παράγραφοι 1 και 4, της οδηγίας 2004/38 έχει την έννοια ότι:

— περίοδοι συνεχούς διαμονής πέντε ετών, που συμπληρώθηκαν πριν από την ημερομηνία μεταφοράς της οδηγίας 2004/38, ήτοι την 30ή Απριλίου 2006, σύμφωνα με τις ισχύουσες πριν από την ημερομηνία αυτή νομοθετικές διατάξεις της Ένωσης, πρέπει να λαμβάνονται υπόψη για την απόκτηση του δικαιώματος μόνιμης διαμονής δυνάμει του άρθρου 16, παράγραφος 1, της εν λόγω οδηγίας, και

— απουσίες από το κράτος μέλος υποδοχής, μικρότερες των δύο συναπτών ετών, επελθούσες πριν από τις 30 Απριλίου 2006 και μετά από συνεχή νόμιμη διαμονή πέντε ετών που συμπληρώθηκε πριν από την ημερομηνία αυτή, δεν μπορούν να θίξουν την απόκτηση του δικαιώματος μόνιμης διαμονής δυνάμει του εν λόγω άρθρου 16, παράγραφος 1.

Επί των δικαστικών εξόδων

60 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι κατέθεσαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τρίτο τμήμα) αποφαίνεται:

Το άρθρο 16, παράγραφοι 1 και 4, της οδηγίας 2004/38/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 29ης Απριλίου 2004, σχετικά με το δικαίωμα των πολιτών της Ένωσης και των μελών των οικογενειών τους να κυκλοφορούν και να διαμένουν ελεύθερα στην επικράτεια των κρατών μελών, για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΟΚ) 1612/68 και την κατάργηση των οδηγιών 64/221/ΕΟΚ, 68/360/ΕΟΚ, 72/194/ΕΟΚ, 73/148/ΕΟΚ, 75/34/ΕΟΚ, 75/35/ΕΟΚ, 90/364/ΕΟΚ, 90/365/ΕΟΚ και 93/96/ΕΟΚ έχει την έννοια ότι:

— **περίοδοι συνεχούς διαμονής πέντε ετών, που συμπληρώθηκαν πριν από την ημερομηνία μεταφοράς της οδηγίας 2004/38, ήτοι την 30ή Απριλίου 2006, σύμφωνα με τις ισχύουσες πριν από την ημερομηνία αυτή νομοθετικές διατάξεις της Ένωσης, πρέπει να λαμβάνονται υπόψη για την απόκτηση του δικαιώματος μόνιμης διαμονής δυνάμει του άρθρου 16, παράγραφος 1, της εν λόγω οδηγίας, και**

— **απουσίες από το κράτος μέλος υποδοχής, μικρότερες των δύο συναπτών ετών, επελθούσες πριν από τις 30 Απριλίου 2006 και μετά από συνεχή νόμιμη διαμονή πέντε ετών που συμπληρώθηκε πριν από την ημερομηνία αυτή δεν μπορούν να θίξουν την απόκτηση του δικαιώματος μόνιμης διαμονής δυνάμει του εν λόγω άρθρου 16, παράγραφος 1.**

(υπογραφές)